

ГАРТ

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ ТА
КРИТИЧНИЙ ЖУРНАЛ ВСЕ
УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ ПРОЛЕ
ТАРСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

РЕДАГУЮТЬ: В. КОРЯК, І. КУЛИК,
І. МИКИТЕНКО, В. СОСЮРА, П. УСЕНКО,
М. ДОЛЕНГО, В. ЮРИНЕЦЬ

68

Центральна Наукова
БІБЛІОТЕКА при ХДУ
Інв. № 170 662

№ 3

БЕРЕЗЕНЬ

1928

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

ЗМІСТ

	Стор.
І. Ю. Кулик. — Чорна епопея, фрагменти з поеми	5
В. Рунін. — В оточенні, поезії	9
К. Гордієнко. — Славгород	10
О. Лав. — Межі, поезії	38
Раїса Троянker. — Поезії	41
Ю. Дубков. — Поезії	42
Яків Савченко. — Про безпринципну критику	43
Бібліографія	60
Хроніка	64
Резолюція протесту проти суду над Йоганесом Бехером	68

І. Ю. КУЛИК

ЧОРНА ЕПОПЕЯ

(Фрагменти з поеми)

Частина IV : САМБО ВІЛЬНИЙ

Не я... Не я все це вигидав — де мені!
Я — лише квола луна,
Рефлекс ваш притьмарений, темні
Творці золотих баланад!

Не я ці співаю пісні —
Святі — й блюзнірством тавровані:
Не мені, не мені, не мені
Відтворить їх чужою вам мовою!

Я ковтаю їх лише, як сніг
Всмоктує сонце весною:
Як би міг, як би міг, як би міг —
Я б розтанув, щоб шлях вам угноїть!

Як би міг — хоч на мить заяснів
І осяяв льот ваш ракетою,
Я б себе спопелив за пісні,
Чорні діти, раби й поети!

Та не попіл, не блиск і не лють:
— Творчий рух звияжить у чварі.
Рух — і тяжіння; ритм — і борзень;
Прямування і спайність і тами —
І потужно-червоних пісень
Я жбурлятиму жменями — з вами.
Бо знаю: діти зростуть,
Будуть з блазнів-рабів комунари.

І. Ю. Кулик

Хто створив
пісні

Як питають, хто ці пісні створив,
Ти скажи: то був темношкірий мурин,
Він мав тільки сині
Штани з парусини,—
Він з Південної був Кароліни.

Як питають, чому в пісні біль і надрив,
Ти скажи: день і ніч він задурно робив
До поту й до кривці,
А спав на долівці,
І, голодний, співав у мандрівці.

А чому золотиться в ній сміх, як маїс?
Ти скажи, що у соняшнім Діксі він зріс;
Хоч корчився плазом,
Та пружисті мав м'язи
І не плакав — сміявся з образи.

Як питають, чому в нього смуток в очах,
Ти скажи, що згубив він хороше дівча.
Як згадає старе —
Аж за серце бере:
Важко диха, та хто зна, чи вмере...

Ти скажи, що із білим у карти він грав,
Чорний виграв, та білий всі гроші забрав:
І одержу і гроші,
Черевики й калоші —
І їдять його, голого, воші...

Про рівність

Он сидить дятел,
Та на дубі дятел —
Дятел, дятел,
Дзюбає дуба,
Вчиться рахувати —
Гроші рахувати:
Чорному центи, білому долари,—
Ой, таки чорному — білий не до пари!

* * *

Он там пчілки,
З гілки до гілки,

Наносили меду —
Трутні все поїли.
Чорний з - пів року
Гнав з тростини соку,
Наварив він цукру, —
Їв солодке білий :
Білому цукор, чорному праця, —
Ой, таки чорному з білим не зрівняться !

Самбо на Дев'ятифунтовий молот
фабриці Вбив Джона Генрі,
 Та не вб'є мене він, дитино,
 Та не вб'є мене.

Як я житиму ще так довго,
Грудня діждуся —
Я піду додому, кохана,
Я піду додому.

Я піду додому, до краю
Глини рудої —
Там бо рідний край мій, дитино,
Там бо рідний край.

Цей старий молот вбив Джона Генрі —
Роздавив, так — роздавив ;
Вибив мозок з мого партнера —
З голови, так — з голови.

Цей старий молот всіх вбити ладен —
І мене, так — і мене :
Лоба розкрає, тімня просадить
Й не моргне, так — не моргне.

Вже не вернуся більше додому —
Ні тоді, так — і ні тепер ;
Буду довбати молотом, ломом
Доки смерть, так — доки смерть.

Ой, у мене молот, а у тебе кужіль —
Все одно, так — усе одно
І обом нам тоскно і самотно дуже —
Хоч на дно, так — хоч на дно.

І. Ю. Кулик

Самбо на Я дивився на сонце і сонце пливло високо,
морі Я дивився на кап'на¹⁾ і він примружив око —
 І він примружив око,
 І він примружив око,—
 Я дивився на сонце і сонце пливло високо.

Я дивився на сонце і сонце було червоне,
Я дивився на кап'на і він розкрив кінгстони —
І він розкрив кінгстони,
І він розкрив кінгстони,—
Я дивився на сонце і сонце було червоне.

Я дивився на сонце і сонце зникало за валом,
Я дивився на білих, а білі в човнах відпливали —
А білі відпливали,
А білі відпливали,—
Я дивився на сонце і сонце зникало за валом.

Чи ж не тяжко, чи ж не тяжко, чи ж не тяжко
Бути негром, негром, негром, негром!
Всі врятуються в човнах,
Тільки неграм смерть і жах,
Смерть і жах,
Смерть і жах
У морських валах.

Я дивився на сонце і сонця на небі не видно,
Я дивився на море і чув, що вже смерть мені швидко,—
І смерть моя вже швидко,
І смерть моя вже швидко,—
Я дивився на сонце і сонця на небі не видно.

¹⁾ Капітана; автор спробував передати характерне для муринських пісень скорочення.

В. РУНІН

В ОТОЧЕННІ

Лани, озера, степ, долина,
Шляхи, тополя й вітряки...
В блакиті тане вся Країна,
Навколо й скрізь сама блакить.

До праці вранці підем з дому —
Не йдем, неначе, а пливем.
Усі ми всі, у голубому,
Немов в оточенні, живем.

На цілий край, наш край степовий
Блакитний спокій важко ліг,
Неначе тихому волові
Ярма на шию натягли.

Немов з кадила покурили
(Таки робота є дякам),
Немов у синій саван вкрили
Вони страшного мертвака.

Куди втекти від цього неба?
Де той поет, де той маляр?
На інші фарби є потреба —
Гниє в блакиті вся земля.

Не нам, не нам, з невдалим, куцим,
Нещасним жалким олівцем,
Тут треба силу революцій
Щоб розірвати спокій цей.

Сидить десь сонце за морями.
Покличте сонце в ватажки,
Хай золотими пазурями
Здере ганебні пелюшки.

Товариші, зовіть заводи!
Ще диха ворог угорі.
За гирло візьмуть всю природу
Лиш чорні пальці димарів.

К. ГОРДІЄНКО

СЛАВГОРОД

Робочий день завкомгоспу, цікаві думки що до ролі завкомгоспу в суспільних реформах та ілюстраціях, яка доводить, наперекір давнім твердженням, — державні справи аж ні трохи не на заваді урядовій особі бути справжнім сем'янином, однаково як і сем'янинові — бути справжнім урядовцем.

Коли Люшня з портфелем під пахвою вийшов на вулицю, сонце промінням бризнуло з-за хмар. — Ич, виливають помиї на дорогу, — примирив він; примружено-зірке комгоспівське око моргнуло мудро під рудою бровою, затаївши в голові план у формі обов'язкової постанови за власноручним підписом.

Так воно і мусить бути, — швидкими, виглянцтованими кроками прямувала енергійна постать у синьому галіфе, — так лише й можна будувати життя, — вітала у виразному такті думок.

А сонце („полум'яні вуста, кошлатий звір, черепаха, хвіст“) не спочиваючи ні на хвилинку лило сяйво з обіднього пругу — синього, мов спідниця он-тої стрункої молодиці, що йде назустріч з відрами. Завкомгосп заклопотано метнув орлиним поглядом уздовж курної вулиці, задумано прилип до заляпаних сонцем чобіт.

— Добридень, — забренів оксамитовий голос (чи доводилося вам чувати музику оксамитового дзвону?), порушив глибоку задуму втомлених брів. — На службу?

— О-ох, — хвалиться важкий, мов земля, портфель, мружаться очі, млосна втома голову клонить — покірливий здвиг плечима — розминулися, кожне пішло своєю дорогою — Люшня виконувати свій службовий обов'язок, молодиця — мріяти під вишнею, аж поки вода мильна не згусне.

Минувши базарний майдан (тут баби метушливо накрили горшечки із сметаню), Люшня звернув ліворуч, де будинок Райвику білів за церквою, на горбку. Рванувши двері, він енергійним кроком кавалериста, що вернувся з походу, побачився з дружиною, що зрадила його, а дорогоцінну гармонію конфіскувала міліція, коли парубки завелися битись на вечорницях, зміряв довгу залу, злегка відклонився на привітання. Він ішов і не земля дріжала під ним, ні,

був для цього він надто легкий, стрункий, пишновусий лицар (цілком український тип) — сам відскакував од землі, мов м'ячик. Коли ж у кінці залі відмикав двері свого кабінету (просто, так, вийма ключ і відмикає) — перестали цокотіти машинки, ляскати рахівниці, кілька пар дівочих очей зачаровано прилипли до могутньої спини. За ляском дверей не чути було повногрудих тоскних зітханнів.

Тимчасом у кабінеті завкомгоспу розпочався робочий день. Люшня сів на стільця, подумав трохи (перед роботою завжди так — фільтрує голову), посміхнувся загадковою усмішкою, прищулив око, доторкнувся рукою до кінчика вуса, тоді знехотя поклав перед собою портфеля, знов подумав, відсунув шухляду, поклав перед себе папірці, дзвонив у телефона, кутив, думав, тоді поклав резолюцію на заяві якогось крамаря, що „підчас революції виконував громадську роботу, організував оркестру, був хворий на дизентерію“...

Почали люди заходити до кабінету.

Зайшов завкультвідділом Птушка, щиро посміялись із Головні, що програв учора шістнадцять пляшок пива. Потім Люшня зайшов до кабінету Тура — голови Райвику. Розмова тут тяглася довго (ви ж знаєте, як зійдуться мислівці?...). Говорили про циркуляри Окрвику, про те, що качок багато налетіло в цьому році. Старій Палазунці обридло вже чекати, тому вона захоплено розповідала Веремійці про вчорашній бенкет у Приндиhi (славгородці знають завсігдашніх гостей) — Черваниха сама п'ять дванадцятку пива відвезла. І коли на самому цікавому місці (Палазунька розповідала, якраз, що було на закуску) рипнули двері і з кабінету голови Райвику похмурий вийшов Люшня, заклопотаною, легкою ходою попрямував до свого кабінету, жінки, чомусь, красномовно презирнулися. Сказавши їм підождати, він довго (так, що жінки встигли обговорити і закуску, перецінити випите питво) з Шпанделькою — секретарем Райвику, що пройшов з діловими паперами, радився — за дверима розлягався могутній, на все горло, регіт Люшнів, деренчав сміхом секретар. Коли ж Шпанделька вийшов, притиснувши олівець до хмурого лоба, Палазунька сміливо (то вона вирвала вуса мад'яру, що глядів гігієни на базарі) згорбилась (це дивна якась звичка в славгородців), відчинила двері кабінету, — можна до вас? — пронизливо метнула жовтявим підстаркуватим оком по опуклому обличчі.

Є люди з ріжною печаттю на лицах, що на них глядач може читати всяке: „не підходь“... „чого тобі?..“ „як важко будувати державу“... „діла, діла все“... „чи без тебе роботи мало?..“ „а ну, смільчаку, ну...“ „і де ти взявся?..“ „постійно-но ще“... „не перешкоджай“... „певне з дурницею прийшов?“ „почекай за дверима“... „ну, що там?..“

Невідомо, що прочитала Палазунька на обличчі Люшні, коли він од-
вів задуманий погляд од вікна, проте, наблизилась: чи не можна бочку?

В ньому наче прокинувся запасний Орфей, —

— Не „функціонує“ — сказав заклопотано переглядаючи звіт
на ремонт конов'язу.

Та Палазунька настирлива баба:

— Що таке?

Люшня метнув гнівним оком Прометея:

— не - функ - ці - о - нірує...

Палазунька приступила ближче, —

як він сказав? — зсунула хустку з вуха.

Кисть руки йому почервоніла. Міцні, холодні м'язи Гермеса на-
п'ялись під сатиновою сорочкою, гупнув по столу кулаком, —

— руським язиком сказав — не функціонує!

Шнури чола її нап'ялись... Знизала плечима, топталась в не-
рішучості: шпурнути лайкою, чи миролюбно...

— Несправний, не тямиш? — сказав Шпанделька, що якраз на-
дійшов.

Обличчя її просвітліло: а - а, — зраділа, збагнувши таке мудре
слово: і як це вона раніш?... так би й зразу... Та що ж їй ро-
бити?...

Люшневі терпець увірвався, —

Що хоче, хай навіть руками, — випалив, поравсь у портфелі.

Не відомо, щоб на це відповіла вона (на що б пхнуло її ба-
зарне серце), коли б не встряв Шпанделька, — іди - но, бабко, іди, —
лагідно випровадив.

— Тю! — ляснула вона лише дверима.

Рухливе обличчя Люшневе відбило цілу гаму експресій.

За цєю роботою і весни не побачиш, — сказав з утомою, від-
чинивши вікно. Свіжий струмінь обдав легким подувом. Увірвались
густі пахощі набряклої землі. Весна ішла молодими кроками в зе-
леному вбранні. Душа співала срібним співом жайворонка. Хмари
прозора - білі, серпанкові в прозорі далечинь летіли. Тендітні бе-
різки прозорилися по тім боці ярка, тремтячі тіні падали на придо-
линок. З усього було видко, що сіяти доведеться
швидко починати.

Люшня відвів сповнене скорботи обличчя од вікна, сказав:

— Я мрію про той день, коли буйно розквітне славгородська
каналізація.

Шпанделька, даючи зрозуміти, що поділяє великі думки товариша
(в цю врочисту хвилину, чомусь, не хотілось слів), нахилив голову,
подумавши: і де він, сукин - син, навчився так красно говорити?

А Люшневе серце тимчасом сповнилось більших гордощів, ніж літньої жінки, що знайшла на долівці голку, або ж поета, що втворив блискучий образ.

Замріяний погляд його (Люшня раптом замріявся, мов дівчина на колодках, або ж друкарщиця на бульварі) розпливався за вікном

На дзвіниці бамкнув дзвін — раз, другий — густий струмінь протягло, залунав прозорими хвилями — через годину шабаш — завтра неділя.

Галуззя бузку зашамотіло в шибку — прозорі краплі спадають на вогку землю...

Затремтіла душа, нахлинули спогади...

... Слухай, хіба тобі не хочеться жити? — питав він приятеля (немов учора це було), що дивився на його скаламутнілими очима.

— Ось що відповів йому той: поки живу, то хочеться, а як умру, то, мабуть, не хотітиметься. По смерті його Люшня з головою впірнув у службові справи (стайню для пожежної команди збирався будувати), шукаючи там забуття. Тішив себе однією думкою: Кудь помер, та діло його живе...

За вікном промайнула синя спідниця, і Люшня довго слідкував за пружними литками, верткими стегнами. Мальовничо, мов шах перський, або султан турецький, розвалився в кріслі — посоловіли очі йому — фантастичні звої диму рожевою манною заснували мозок. „Завкомгоспу“ — містично замилювався цим дивним сполученням згуків...

... Всі з шанобою дадуть дорогу Завкомгоспові на ярмарку, кожен за честь матиме поговорити із Завкомгоспом про майбутні суспільні реформи, збудування лазні, ремонт містків, колодязів, про політику, „містове“. В пивній, хоч би й як було повно, а табуретка завжди знайдеться для Завкомгоспу. Баби на базарі із сметаною заметушаться, купець із шанобою шапку зніме, коли він іде... Все життя славгородське в його руках. Гляне — млин меле, олія б'ється, стане — колодязь, чхне — трибуна, шкрябне потилицю — сукновальня, зітхне глибоко — цегельня. А ви думали, що? Всі таємниці криє мудра голова комгоспівська — коли прибудуть трактори з Америки, знову почато дипломатичні переговори. Чи, може, хто знає, коли підгнилі підпорки в ятках переминаять на нові? Кожен рух Завкомгоспу загадковий, крок, усмішка. І це знають усі. З округи приїзять, радяться з Завкомгоспу... Де там — із столиці!.. Завкомгоспу може... Мало що, Завкомгоспу може... Завкомгоспу може прикіром, не дати вчительці, авансу, коли за голову править, якщо вона не пустить його вночі відвідати бібліотеку (магнетична сила книжки!). Не те, щоб у Завкомгоспу дома не було книжок, єсть, не без того: боротьба з сапом, нові шляхи в боротьбі з шкідниками

городніх рослин, культура цукрового буряка... ще чимало... Та хіба така книжка може душу розважити? Голодну, втомлену життям душу? Завкомгоспу може... ну що ж, хіба не може Завкомгоспу заборонити мочити коноплі в річці? Завкомгоспу зрештою, може заборонити собакам бігати без намордника. А захоче Завкомгоспу то й скаже: зрубай собі он ту вербу, що на вигоні... Хто з трибуни, що на воловому майдані в день 8 березня, виголошує запальну промову про соціальне розкріпачення жінки, розповідає про майбутній польот ракети на місяць? Про відкриття рибальського сезону, нову яку - будь перемогу радянської дипломатії? Ремонт містка, аеросполучення — Москва — Берлін? А на весіллі, коли гуляє Завкомгоспу, чи на іменинах — хто хоробрий з міліцейських насмілиться поріг переступити? Правда, голова сільради теж може... голова сільради може видати дозвіл на аборта вдові... голова сільради може дозволити продавати сало, клеймо покласти... Зате Завкомгоспу може наказати, куди вивезти здохлу кобилу, де будувати електростанцію. Це навіть ще краще, ніж суддею бути. Правда, коли купаться суддя — хто хоробрий насмілиться перед його лізти в воду? В кооперативі кожен чергою поступиться, коли суддя зайде. Адже суддя вирішує всі спірні справи, що їх чимало в Славгороді. Зате вже муки в млині Завкомгоспові в першу чергу змелять. Чи, може, хто кращого хому на чоботи в ярмарок дістане? Правда — фін'інспектор... О, фін'інспектор! — Махне рукою — люд веселий, тупоне ногою — люд сумний. Може дозволити свині — жити чи не жити. Ніщо не вкривається від зіркового фін'інспекторського ока. Фін'інспектор знає все рішуче — скільки кожна баба полотна білить, скільки квочка курчат виводить. Теж треба мати голову! Господи — а що вже заарештувати кого - будь, то це кожен зможе! — Чи за виступи на сходці з критикою недоброї патоки, — за незадоволення громадським бугаєм, — за незадоволення з великої плати за випас у лісі, — з великої розцінки воза соснових голок, вітролому, — з обмеження вивозити жом з цукроварні, — за критику Райземвідділу в справі придбання племінних рисаків, — за задоволення, з розподілу лісових пайок, — за ремство на членів сільради, що на сторожі декретів радвлдади — лаять по горищах, скринях. Взагалі — за підірив авторитету радвлдади на селі, підбурення заколотів (на цвинтарі, приміром, чи то на базарі виступи бабів проти заборони мочити коноплі в річці). — Зате в усіх найважливіших випадках — до кого звертаються? — знов таки — до Завкомгоспу. — Демонстрація будь-яка, сажа загориться — скрізь Завкомгоспу. — Без Завкомгоспу жодного плану ніхто не складе — чи то на будування електростанції, чи на гулянку в день 1-го травня.

За мріями Люшня і не счувся, як спорожніла зала.

Завкультвідділом Птушка відчинив двері: що то він запрацювався сьогодні, пора...

Люшня втомлено випростав спину, широко позіхнув.

Додому прийшов Люшня спітнілий і тому злий.

Мовчки жбурнув портфеля на ломберний столик, втомлено бухнувся важким тілом у широкі обійми кривоногого плюшового крісла, очі стулив, закинув назад голову, обіпер на стіну, в усю широчінь завішану килимом, затканим химерними арабесками ліній, у фантастичних образах збройних верхівців серед звірів, лісів, що спліталися легкими мигдалевими та вишневими вітами на сріблястому тлі.

Завжди метушлива жінка, що ніколи хвилинки не сиділа склавши руки — водночас вона варила обідати, підсипала квочку, доїла корову, розводила синьку, шила на машині, кричала на наймичку, сварила на хлопчика, — цей раз мовчки хмурилась на каналі в тривозі. Певне, якесь горе краяло її серце, червоні повіки набрякли від сліз.

Раніш, бувало, коли вертався Люшня додому і заставав жінку в сльозах — завжди, спочутливо поклавши руку на плече, потішав її: і що сталося? чому вона в тузі? може, плита димить?

Тепер же він пари з вуст не пустив, розвалився в кріслі, не звертав жодної уваги на неї.

... Радянські країни вели жорстоку боротьбу на Заході. Гуркотіли гармати на Півдні. Ворушились дипломати. Робітник і селянин однією рукою держались за плуга, молот, другою — за винтовку. Насувались чорні хмари й зо Сходу.

Ось яке було становище в Радянських країнах, коли Люшня оженився з Клавдією — удовою почесного мійського голови, що його більшовики розстріляли. Виборні домагалися, щоб тополі, що на мійських луках росли, продавано громадським порядком (ще тоді дід Каракай гласним був), голова ж уперся, як віл: з торгів, та й з торгів! Ну це добре бідноті в знаки далася (власне так і сталося — тополі скупив Горнирука — на весь Славгород дука, крамар, що ото його майно нещодавно з торгів продавано — самооподаткування не хотів сплачувати, — ще Кривохата чудового воза на залізнім ході купив, дід Каракай — два дубчаки, — чудові стояни — на хату для сина, а за саківського плуга — чересло лише трохи стерлось, а то майже новий, то мало не погризлися — той собі, той собі — голова бурякового т-ва придбав). Міцно закусила досаду громада, коли дукачі верх узяли на торгах, міцно помсту на голову затаїла за пазухою: дізнаєшся ще ти, як за старий лад тягти, буде ще на нашій вулиці свято — міцно в руках стиснули лють.

І коли прийшли червоні — помстилися: в байраці, за чортовим містком розстріляли голову. Клавдія тоді привезла, поховала чоловіка, та з горя й вийшла заміж за революціонера Люшню, що прийшов до неї майно реквізувати, відчуючи, до того ж ідейний нахил до створення нових форм сімейного ладу. Вона чудово грала на гитару, танцювала кадрили і знала ще безліч корисних річей. Та час минав, палке серце (о серце!) революціонера, загадкове серце охолонуло, завдаючи не раз клопоту жінці, легко могла б вона навіть дійти до розпачу, як би не знала закону про аліменти.

... Підозріння, мов червак, закрадається в душу, звива собі там кубло, несе свої яєчка недовір'я, сумніву, з яких потім вилуплюються молоді червачки, гнітять ще більше, роз'їдають душу, висмоктують середину так, що в людини, зрештою, підточеної боротьбою, настає така пустка в душі, стає так порожньо, мов у дуплястій вербі, що на вигоні рипить... Життя!

Тож учора Люшня без неї до пізньої ночі гуляв у Приндихи, що вона її зустріла сьогодні на базарі. Це була більш демонстративна зустріч, ніж маневр англійських та радянських кораблів у Балтійському морі. Вороже поверталися, оглядали одна одну, тоді на всіх парах з високо піднятими головами подались в різні сторони — одна купляти мережки, друга — по зелень.

Згодом Люшня сів обідати (їв він, між иншим, з більшим запалом, ніж член авіохему, що вирвався із зборів після доповіді про міжнародній стан) жінка ж у сумній задумі, біля розчиненого навістіж вікна в сад, з жадобою вбирала товстими ніздрями пахощі розмоклих бруньок, мрійливо крутила ручку швацької машини.

Поява куми, життерадісної й повної Порошихи розвіяла згуслу атмосферу в хаті.

Жінка Люшнева довго в вітальні, перед кумою, виплакувала горе своє, аж поки, раптом, не відчула в душі своїй такої порожнечі, що лише буває, коли розкажем лікареві про всі свої болячки, або ж судді про сварку з сусідкою.

Пообідавши, Люшня гукнув на жінку: чому це хлоп'я за дверима кричить?

Вова, синок Люшнів, під вікном нудно скимлів (п'ятилітній штукар' невгомонний: наробити чорних цяток на білій стіні, або ж чорну хвіртку вапном вибілити, чи то білі сани дьогтем пофарбувати, загатити подвір'я, коли злива — майстер великий).

Жінка обізвалася: а що вона йому зробить? з самого рання марудиться... Люшня здивовано знизав плечима, — Як що? —

Безпорадність ця дратувала його, —

хай виб'є, а то мов безпритульне яєсь...

Мати пішла кликати синишка в хату, та ж він не потурав на це (хто зрозуміє складну, згадкову психіку дитини?)

Батька ж він більш боявся і тому знехотя пішов.

Чому плакав Вова? П'ятилітньому Вові дуже хотілося футболу.

Обличчя батьківське з радощів за зріст потреб у молодого покоління розтяглося в широку посмішку. Вгамовував: хай не плаче, підросте, тоді купить... Проте, Вові хотілося тепер футболу більше, ніж голові Райвику автомобіля.

— Діти тепер! — красномовно глянув на Порошиху Люшня.

— Такий гарний хлопчисько, а плаче, вгамовувала Порошиха.

... Він перестане, він не буде, він розумний, — запевняв батько, —

Голова! — мудро примружив око, втішно кивнув на сина. — Будуть люди, з малих літ видно...

Порошиха піддакнула: справді, до чого людина придатна — згадку показує. Ось Миروهихи синок — з отаких ось літ скотинку любив. Хлоп'яком бувало, дістане три карбованці в батька, на ярмарку з циганами гендлює — вівцю купить, перепродасть. Тепер перший конокрад.

— ... За голуба душу віддасть, — приязно глянув на сина Люшня, — кота попаде...

... Єсть багато ворогів у людей... Для кого найлютіший ворог — воєнком, для кого місяць для кого — „ЦУП“, а для кого мад'яр, що на базарі за сметаною доглядає... Найбільшим ворогом для Люшні був... не жінка і не тісний чобіт... а... хто б ви думали? — Кіт, звичайнісінький кіт — найлютіший ворог улюблених голубів, що їх чимало було в Люшні — втіха життя його (як відрядно в чорні хвилини життя, що їх у кожного буває, лягти в садочку безтурботним оком зорючи за білими метеликами, що літають у блакитній високості, планірують, то стримголов униз падають, перевертаються, крильми виблискують на сонці — душа спочиває...) Ось чому Люшня з таким захопленням про синишка розповідав:

— ... кота попаде, враз цурпалка найде, розщепить, за хвоста так прищемить, що той з переляку світ-за-оці пуститься, занявчить, нов одинадцять чортів! — Зітхав уражено...

— Мабуть, по кооперативній лінії піде, — зробила, чомусь, висисвок Порошиха. — Викопаний батько.

Люшня на хвилинку задумався, сказав рішуче:

— Ні, я з нього поета зроблю... віддам у науку до приятеля Олесе Вишиваного... благородний труд, знаєте...

В неї теж, сказала Порошиха, Валічка, ровесниця, ось Вові буде, він знає, так усе ганчірочки цятковані, квіточки, віночки все б плела, вязала та співала — не одірвеш... певне письменниця буде...

— Був ще один, — перебив з сумом у голосі Люшня, — певне майбутній вождь — забіяка, верховод завзятий — гніздо осяче чи то гороб'яче, — де там! — вороняче, високо, ген, на самому вершечку тополі — враз вилізе, видере, зруйнує — обірветься, бувало, заб'ється, в лахмітті та синцях ходить — не настачиш одежі — вже ото на Спаській ярмарок дев'ять років було б...

Люшня ніжно гладив по русявій головці п'ятилітнього синишка, що приник до батьківських колін, теплим, батьківським сумом наливались очі, думав: а скоро ти мене сукин-син потягнеш до суду за розділ майна?..

... Що з нього вийде? — товклись думи в голові, — по мирному дитячому личику бігали задумні очі, — Завкомгоспу?.. Завземвідділом?.. Чи, може, голова рай... окрвику? А, може, навіть (тут йому забило дух)...

Батьківські мрії, батьківське серце клопотом набрякле, доброзичливе, чи ж може воно, чи ж бажає воно лиха своєму дитяті?

Коли пішла кума, знов нудьга павутиняча хату заснувала.

На душі було так тоскно, що хоч бери та йди стригтися.

Аби розвіяти нудьгу гнітючу, Люшня почав читати земельного кодекса. Не помагало. Стривоженими кроками ходив... Тоді відірвав сторінку календаря. Проте настрій його не кращав і тому він почав обрізати нігті. Знов таки спокою він навіть і тоді не зазнав, коли виваксував чоботи...

... Ліг на канапу горілиць — мрійливим поглядом вітав у синяві небес, де сизокрила голубка мигтіла, — перевернувся на живіт — марив про білі груди, дебелі ноги Приндиhi.

... Міцний сон весняними чарами повив могутню постать, втамував м'ятежну душу.

ПОЕТ КРОВИ БУНТІВЛИВОЇ — ОЛЕСЬ ВИШИВАНІЙ

В справедливому обуренні проти рутини, темряви неромантичної доби поет висловлює кілька корисних істин задушевному приятелю своєму Петру Люшні, що йому запали в голову нові ідеї.

Вдумливе, мов у більярдиста, обличчя, мрійливе, мов у модистки і рішуче, мов у футболіста...

... Вуса молодію порістю пробиваються, білявий пушок на щоках м'яркою люцерною стелиться, пухкі щоки помідорами вилискують, а золотисті переливи м'якого, мов льон, волосся не одну пару дівочих очей причарували, — тонкі ніздрі, та різко окреслене підборіддя говорило за його незламну волю.

З тінню смутку в синіх, мов сливи очах сидів на дубовій колодці мрійливо вітаючи в хвилях забуття (ах, ви не знаєте, як мріють поети!..)

... Зелений день весняними хвилями голову п'янив. Хори пташок співали псалми на деревах. Пасха була пізня, то ж вербна неділя лише була, а дерева вже повбиралися в зелене вбрання. Жовтого-рачий диск сонця гострі проміння метав з обіднього пругу, ввечорі зникався за ліси — тоді весь обрій тремтів у шафрановім закаті.

Думав поет над складною проблемою: що краще продати — вірша до редакції про сінокос, чи копицю сіна? Сіно правда було трохи підмокле, притухле, проте ціни були добрі.

В цей мент складних переживаннів поета довга тінь впала від воріт, зачовгала кроком. Поет не ворухнувся (коли поет замріється, то навіть не почує, якби хто цигарку з кишені витяг).

— Здоров був! — густий голос і важка рука впали на похилу потялицю поета.

Навперекір сподіванкам Люшневим, поет не ковтав галушки і не писав вірші (прозорий, недільний день), а мріяв.

Поет підвів голову — усмішка його була широка, майже безмежна, проте, поет майже не всміхався, бо мав досить сумний вигляд.

Чи хоче Люшня, щоб він прочитав йому останнього вірша? — з доброзичливим наміром звернувся поет до приятеля.

Та Люшня, хоча й мав поетичну натуру (27 пар голубів випле-кував), віршів, оповіданнів не любив, а любив більш анекдоти.

Зате від кавуна квашеного Люшня не відмовився, дарма, що поет трохи образився, бо взагалі мав милу, можна сказати, навіть похвальну звичку — скрізь, усюди — в лазні, пивній, олійниці, на ярмарку, ярмарку — знайомим і не знайомим — крамарям, попам, дя-кам, робфаківцям, червоноармійцям, учителькам, модисткам — кож-вому, хто не відмовлявся слухати його — а таких було мало, майже зовсім не було (в потязі, на млині, наприклад) читав свої талано-виті вірші. До того ж поет був редактором стінгазети і тому не можна сказати, щоб славгородці без захоплення слухали його поези.

Люшня, що з бадьорими думками прийшов потягти поета поми-дуватися весною, зайти до Черваня випити пива, ще з деякими, може, найголовнішими (та це, поки що, таємниця), підупав духом.

— Ти, посидь, — вказав йому поет на колодку, — а я трохи помрію.

— Мрій, мрій, — сказав нагідно Люшня з повагою до загадко-вої натури поета, чмихнувши носом, обережно сідав поруч.

Приятелів міцно з'єднали спільні ідеї. Це була свята дружба Евріала та Ніза. Молодий сільський актив енергійно виступав проти умиків старого побуту, непримиренну боротьбу вів проти запек-лого ворога радвлади — купця Гнилорибова. Люшня часто заходив до поета... Ще здаля побачивши широке обличчя Люшневе, осяяне

промінем радості, поет нашорощувався. — Ну, що? — питав пошепки. — Ходім, — також таємничо відповідав той. І приятелі патетичними кроками йшли до Люшні. — А, — зловісно цідив поет, — кров'яніли очі йому, — до купецької голубки, що ошелешено приникла в кутку голубника. — Піймалася? —

Тепер же ніщо не похитнуло тихого настрою поета. Мовчазний, похилий поет сумував. Не те ми хочемо сказати, щоб не перечило святим обов'язкам поета. Навпаки. — Це також необхідне неминуче для поета, як у перший вечір зустрічі з привабливою дівчиною розповісти їй свою біографію (в кожного поета цікаве, романтичне, повне пригод, трагічних сторінок, життя), а зачарованому серцеві дівчому сповнитись невимовних скорбот, жалю до бідного поета, заціпеніти в знеможі, коли поет щипатиме її за ноги... Це так само обов'язково, як героїчна біографія кожного поета. Бо лише поет з чулим серцем, незламною волею міг подолати неймовірні труднощі на шляху своєму. Поет! Це музичне сполучення згуків завжди навівало якесь містичне чуття на Олесь. Поет! Скільки-скільки сердець дівочих тьохкало при цім слові. В якому екстазі ворухаться уста дівочі: поет, — з якою жадобою п'ють музику цього слова. Святе слово це випало вогняний слід на соціальному фоні. — Ей, ти, поете! — кричить мад'яр, — чого вештаєшся під ятками поночі? Поет (може, Олесь, а може, не Олесь) гляне на місяця, потім на міліціонера, зітхне глибоко, скаже: помріяти не дадуть. Візьме дівчину, подасться в друге місце. — Ах ти ж, поет! — кричить батько на ледачого сина. — Чи ти, сину, не поет? — сполохано дивиться мати на сина, що пише заяву до міліції про те, що в неділю був п'яний і тому побився не при своїй пам'яті.

Та коли не був тернистий шлях поета?

Проте, не можна сказати, щоб доля не милувала Олесь.

Олесь Вишиваний, як визнавала столична критика, був талановитий поет. Він дуже любив піймати муху, кинути в павутиння. Тоді довго прислухатися до тоненького жалібного брєнїння дивитися, як ніжні, прозорі крильця даремно прагнуть злетіти в синю зоряну ніч, думати про трагедію космосу.

... А муха все брєнїть — срібне сяйво місяця ллється в хату, старий годинник цокотить ритмічно...

... Думки, мов бджоли у вулику, коли нахабна рука хлюпне водою, кружляють в голові —

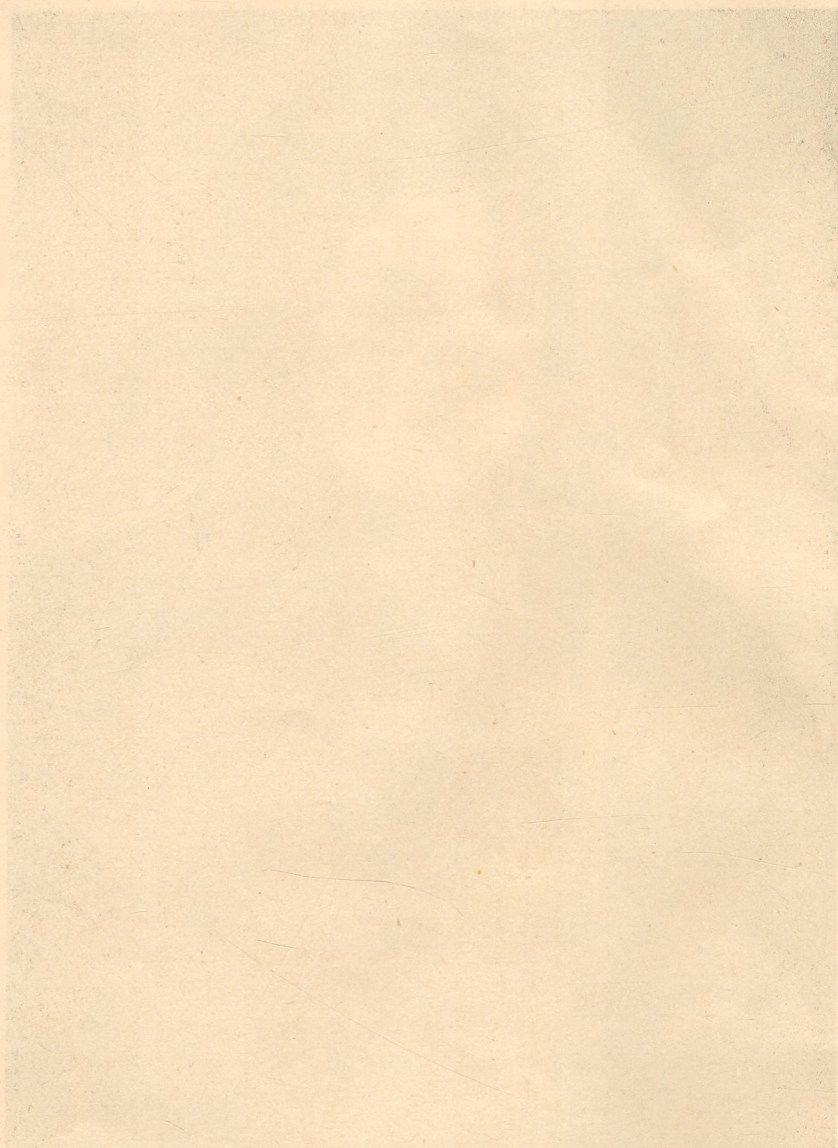
про загадковість життя.

В жилах Олесь текла кров артиста (дід його майстерно вихаштовував кабанців). Натура тонка, вразлива: забрєнїть скло, зашумить вітер за вікном, закрапа дощик — поет згадками полине

АРМУ. Падалка І. І.

Портрет М.
(Олія)

1. 1894-1895

1894

1. 1894-1895

1894

в минуашину віків. Писав він вірші завжди з більшим захопленням, ніж хлопчики мишей б'ють. Ось і зараз — висьорбавши борщу миску, з'ївши чверть фунта української ковбаси з гірчицею, поет раптом відчув незрозуміле якесь натхнення, що хвилями колобродило в його душі. Сьогодні йому випав щасливий день: зранку ходив на полювання, підстрелив гаву, прийшов додому (свіжий прозорий ранок) написав вірша. Тепер же він замислився, почасти, може, тому, що йому страшенно хотілося після вірша, як часом після борщу хочеться каші, писати мемуари — „щоденник терориста“.

Поет страшенно любив оспівувати золоті коси, вишневі губи Зіни й революцію, за що один видатний марксіський критик (він дуже любив поспати в лазні) назвав поета свідомим у своїх поривах ніжним мрійником.

Ще страшенно любив поет жоржину, не раз оспівував її в своїх віршах — у цім одна геніяльна поетеса (вона дуже любила великі ідеї і маленькі подушечки) вбачала яскравий зразок революційного світогляду.

Та чи не менш любив поет писати вірші про смерть (щоб то він за поет був, коли б не писав про смерть?). Тоді сумом обгорталися серця славгородців: талант, справжній талант, романтичне серце, не під силу маруда буднів. Коли ж поет, якось нехтуючи небезпекою, шубовстнувся в бурхливу помийницю, могутніми махами рубав прозору поверхню, славгородці дух затаїли: чи не з більшим переляком, ніж цікавістю, слідували за боротьбою поета із сліпою стихією — як його вир підхопив, кружляв: несамовитий репет його: „рятуйте“ рвав душу, краяв серце, кров морозив. Кожен славгородець, що їх чимало товклося на березі, з охотою, важучи життям власним, показав би свою мужність, кинувся б у воду. Та долі не згідно було дати нагоду славгородцям зайвий раз довести свою вірність поетові. Досадою сповнилось тому серце славгородців коли поет щасливо сам виліз на беріг... Ще більшою досадою, ніж коли ви, приміром, написавши некролога пам'яті щирого свого приятеля несподівано побачите його живим. Цей випадок надто яскраво відбив прихильність населення до свого блискучого барда.

Співзвучній добі, як кожен мистець, Олесь Вишиваний — з щирим наміром запалити ентузіазмом будівництва пролетаріят, чимало віршів присвятив Дніпрельстанові. Особливою люттю відзначався його вірш-прокльони порогам (пороги, як відомо, спинали греків і заважали торгівлі) — „Закувала зозуля“. Палкі рядки — били в серця, будили почуття. Проте, хто не без ворогів? Пронозливі, незримі, мов вітер, вони скрізь винюхують, раді б присікатись до кожного — чи то він стереже баштан, чи працює на ниві мистецтва.

Чи не тому, може, в тугу-задуму заглибився поет? Ось і вчора в сельбуді... Ніхто не оцінив мережаної душі, гаптованих дум поета. Невдячна праця поета! Жорстокі примхи твої, о, музо! Ще більш вередлива, ніж комсомолка Зіна, ти бавишся молодими серцями...

... Поетові сподобалося, як вона сміялася в кінові, і він покохав її. Струнка, граційна з пишною золотавою косою, еластичні рухи її око причаровували (особливо тоді, коли вона робила доклад у сельбуді, чи збивала „гоголь-моголь“).

Коли вона несла свинням помії, він перестеріг її: кохаєш? — спитав. — Ні, — відказала вона, лукаво блимнувши зеленими, мов у русалки, очима, мерщій побігла на репет свинячий. Померкнув сонячний день поета. Затьмарений печаллю, поет поник головою над розбитими надіями в більшій тузі, ніж дядько над розбитою пляшкою горілки, що насилу-силу в борг у Черваня виканючив. Тоді поет присвятив їй розпачливого вірша, де сумним акордом слова бреніли:

„Ти маєш вбрання і срібний браслет,
А я лише простий селянський поет“.

З приводу цього вірша, що його видруковано було в досить художньому столичному журналі, точилися палкі дискусії. Критичну думку було зворушено. Відомий київський (у Києві, як відомо, єсть Лиса Гора й Академія Наук) професор літератури Довбня зробив висновок, що поет глибоко захопився соціальними проблемами сучасності. Другий, не менш відомий критик, публіцист, естет і чудовий більярдист Шило відчув якесь чуття світової надірваності в оцих рядках поета, в оцій творчості трагічного стилю...

Та не завжди лаврами вінчали благородне чоло поета (високе чоло — Горицвіт-Чепуренко то з одного маху десятифунтову голівку рафінаду розбивав). Тернами встилався шлях поета... Чи то раз вороги та неуки з заздрощів робили невдалу спробу затьмарити славу поета?! Вчорашня вечірка в сельбуді — яскравий приклад цього.

Особливо палкі дискусії точилися навколо космічного його вірша — „Слаблю білину“. Мало хто зрозумів цей блискучий витвір розпаленої уяви поета, космічну елегію знехтуваного серця. Лікар Козоріз то просто заявив: вірш то нічого, тільки якийсь... малокровний і... з високою температурою... немов поета тріпала пропасниці... Заврайзу Головна теж нападав: „на 10 році революції, коли на 50% переведено землеустрій, заведено чотирьохпільну систему, громадський сівозмін, автор ще не може позбавитись старих традицій, ще й досі товчється „на тім боці на толоці“. Ветеринар і собі устряв: а чи знає, мовляв, поет яка шкода від „бабиного літа“? То ж павутиння, що його випускають шкідливі павучки

...казано, забув як їх по латині), і коли трави такої, оспіваної поетом зійде корова, то її так обдує, що може луснути.

Ще чимало наклепів рясно впало на великотерпеливу, руську славу поета (то ж не дарма посмутніло чоло його?). Та вже нехай думав поет... Одного лише не міг стерпіти... Хай то вже люде науки, люде діла, їм недоступне святе чуття романтики, хай вже мають, їм сам бог простить... Але так „збештати“, так. Цього вже Олеся ніяк не сподівався... та хто ж, хто? — Ширий, можна сказати приятель, колега — Бугаєнко. — „Мало динаміки.“ — Ну!.. щастя, що вистрою не було, а то він би йому довів...

Таке вже призначення поета: завжди зносити лихі примхи злої долі, що стереже поета на кожнім кроці (ось і нещодавно вернули поету з редакції, добре відгодований підсвинок здох). То ж у чім поет провинився, скажіть по совісті, добрі люде, що створилася така прірва між життям і поезією? Нема повітря романтиці в сучаснім раціоналізованім житті (навіть яму, куди базарне сміття звозили, здохлих собак викидали, засипав комгосп, з землею зрівняв, і тепер там чудова картопля родить). Місток, де коні застрявали, відремонтовано, гордо красується над бистроводною Помойницею. То ж не скажеш у зажурі — „похилився тин порохнявий“ — паркани нові славгородці поробили — ліси свої. Нема вже покрівель „мохом порослих“ — під бляхою, черепицею хати — адже не скажеш — „дах іржавий“. Меліорація, землеустрій... Смерть романтиці!

Епічно-мрійне обличчя поета спалахнуло гнівом.

В сінях стояв старий горщик. Поет в запалі схопив його, брязнув так об землю, що він розлетівся на дрібненькі черепочки.

— Лицеміри, боягузи! — грізно махав кулаками поет, важко, глибоко дихав.

Люшня розгублено підвівся, вгамовував: заспокойся, не хвилюйся, тобі зле, плюнь, весь світ такий...

На брязкіт вибігла жінка, руки заломила: сказився, чи що? куди тепер попів зсипатиму?

— Епоха! — зневажливо гукав поет, очима блискавки метав.

— ...хоч би один черепок зостався, — не вгавала клопотлива молодиця, — коли тепер ярмарок буде (гарна, дбайлива жінка, як відомо, вседно, що добре виграна скрипка, розкурена люлька чи то висмажена пательня).

Якийсь філософ сказав: поетом треба народитись. Ось і доводиться людям терпіти ні за що, ні про що, писати вірші, спокутуючи якусь ембріологічну помилку. Та коли, коли, не був тернистим шлях поета? Епоха часто не розуміла своїх героїв. Пройдуть нові віки, порослі мудрістю, згадають мертвих синів своїх.

Проте, не можна сказати, щоби Олесь Вишиваний зовсім не мав поспіху на літературній ниві. Скорше навіть навпаки. Та така вже невгомонна, завжди бунтівнича, натура поета. Деякі журнали то навіть вважали за свій обов'язок друкувати Олесь Вишиваного. Від журналів „Піщевкус“ та „Червоне мило“ відбою не було. А один навіть редактор столичної газети (отой, що вигадав мухобойку і працює над моделлю аероплана нової конструкції), як не терпів віршів, як не терпів (сам власноручно два свої збірники спалив)—друкував завжди на першій сторінці вірші Олесь Вишиваного—в тиждень ощадження, кооперативної кампанії, місячника ремонту, в тиждень заготівлі яєць, пропаганди племінного скотарства—вірші, що створюють, на думку редактора, певний виробничий стимул.

Ідеологічно витримані вірші поет друкував, а ідеологічно невитримані—не друкував. Це був трагічний документ двоїстості душі поета (загадкова психіка поета). Ідеологічно невитримані вірші справляли велике враження на слухачів з проміністими очима, що нагороджували поета морем аплодисментів, окіяном зітханнів. Ідеологічно витримані вірші давали можливість поетові справляти хромові чоботи, шкіряну тужурку, синє галіфе то-що. Так і жив поет, приробляючи до того ще баштаном.

Олесь Вишиваний невичерпаний тонкий лірик многогранної своєї творчості. Навряд чи картини Рубенса збирають такі натовпи, як вірші Олесь Вишиваного на вивісці славгородського чоботаря¹⁾.

Сонце грало палким промінням, землю припікало, цвіли мережані ранки, співали горласті пташки, сідали срібні роси на трави, цвіли троянди, айстри, наливалися яблука, зеленів катран, розмай, буріла калина, стелився хрещатий барвінок, рута-м'ята, явір над водою хилився, задумувалися ясени, берізки тендітні кучерявилися, стояли мовчки дідугани—дуби, шелестіли клени листаті, журились похилі верби, мріяли тополі в полі, гнулися лози, синіли волошки в житах, жита стиглим колосом наливалися, городи заростали лопухом, будяками, іскорилися сонячники на сонці, терпким духом віяли полині, запашні чебреці, летіли гуси-лебеді, ластівки щебетали, сизокрилі орли в небесах майорили, круки-ворони зловісно крикали, кували зозулі, воркували горлички, шелестіли травами степи розлогі, яри, яруги, байраки в задумі поникли, а липа криласта, липа золотава (яка чудова діжка липова!), мов дівчина в буйному розквіті, пахощами голову паморочила, бреніли бджоли, збирали мед-золото, сріблівся місяць на синьому небі, плескалась риба, трактори

¹⁾ До речі, коли читач зацікавиться—революційні вірші Олесь Вишиваного видано ДВУ.

пирнали зенка, фиркали коні, журились воли, сяла електрика, гур-
мала завод, димарі пахкали димом, снували паси, блестіло вугіл-
ля, димали робітники — гупали молотом, бризкали золотом, плеска-
лись море, плавали кораблі, журавлі, аероплани мріяли в небесах,
мчали потяги, ревли турбіни, мукала корова, жалібно сичали пороги,
жувкало порося, стогнала земля, росли електростанції, кури неслись,
виросли будинки, сходили зорі, мінялися ніч, день,—

чимало ще чудес творилося на світі білому, коли поет вірші
писав.

А що вже ридала осінь журлива, спустілі поля мжичка мочила,
шугав вітер, гнав перекотиполе ріллею, мрійливо падав лист жов-
тлий, засмучено шелестіли дерева, жалібно скиглив ворон, ремигали
шкарі воли дорогою!..

Осінь, осінь, осінні зорі, жалібний вітре, осінні сонети.

Що то вже за поет був славгородський — Олесь Вишиваний! —

Витвір ліричного духу народу українського (українці, на думку
авторитетного етнографа, живуть на півдні Росії, носять широкі
штани, довгі вуса, дуже люблять олію, часник і „вогняну воду“). —

Тонкі художні образи так і шкварчать, так і співають під пером
його (слухайте, слухайте!) —

„В-осени, коли із заходом червоного, мов нагріта пательня,
сонця скриплять вози, стелеться пилюга, стає сумно“.

Аналізуючи цей уривок, — писав відомий вже вам київський
професор літератури Довбня в своїй, не можна сказати, щоб не
просторій, науковій розвідці, — ми бачимо в ньому глибоко складну
мозаїку фарб, обміркований, ритмічний малюнок: перше коротке
речення, ніби то якийсь зачин, одразу офарблює дальші слова, по
ним маємо два довгих речення (26 і 27 склади) — розроблення по-
переднього і на кінці знову коротке відокремлене речення, що
замикає весь комплекс речень, повторюючи зачин. Тоб-то ми маємо
класичний зразок т. зв. „кольцевого строєння“ речень, майстерне
поєднання змісту й форми на громадському тлі, що аж ніяк не псує
художнього витвору митця — зміг же Лукрецій поєднати поезію
з сухою наукою в своїй „Dererum natura“, зміг же Вергілій вихва-
ляти подвиги римлян.

Багато, багато ще корисних істин відтворив відомий знавець
мистецтва, збагатив критичну думку, зробив коштовний вклад у лі-
тературу.

Отже, не встиг Люшня з'їсти сьому скибку квашеного кавуна, як
читає довідався про біографію, так би мовити, життєвий шлях поета.

Тимчасом трапляються біографії — літературна молодь встигне
справити бучний бенкет на честь приїзду закордонних гостей, багато

запальних промов виголосити, а гості — попоїсти фаршированої риби, чимало пива випити, усі встигнуть на білярди пограти, поспівати, на що вже героєві, та ще й поетові, що вже до чого охочий слухати свою героїчну біографію, за для якої він ладен і діда на цуцня вимінати, та й то остогидне мріяти, хоч би він і мав до того нахил індуса, що, як відомо, за для науки, ладен день цілий пролежати нерухомо в глибокому роздумі над загадковістю буття, німо поринувши в споглядання неба, чи то малпи, що блох шукає...

В той мент, коли біографію було скінчено, а Люшня доїдав сьому скибку квашеного кавуна, поет звільнився під напливу розпачливих думок — потягався, кректав, посмішка тепла, мовчазна, мов язик „Вітрогона“, лизнула йому обличчя.

— Ну, що, вже? — лагідно спитав Люшня з пошаною до задуми поета (хто зна, які процеси відбуваються в творчій лабораторії?) і замовк, із смаком уминаючи кавуна. Що вже за важка для жвавої натури Люшеневої була мовчанка ця, лише йому відомо, проте за ради приятеля він ладен би просидіти і до сімнадцятої скибки, охороняючи спокій поета (бо за читанням віршів поет дуже хвилювався).

— ...Вже, — зітхнув полегшено, мов звільнився від мішка з картоплею, поет. Ну то й добре, — зрадив Люшня, глянувши лагідно на приятеля, до якого він, між иншим, ставився трішки, що так рідко буває між приятелями, з пошаною.

Поет тимчасом поволі визволявся від зеленої омани, струсував пил із штанів, хрустів думками, позіхав, кривився: остогидло все — поезія, гармонія, проблеми, горіння, — уважно стирив масну пляму з рукава. — Ось учора до пізньої ночі сидів, очі заболіли.

Да, очі в нього червоні, спочутливо глянув Люшня, мудро замислився. — От, як би, приміром, електрика — вогняна думка фейверком бризнула з-під рудих вій, — то воно б усі ті проблеми!.. — луснув кулаком по долоні, красномовно моргнув на приятеля...

Е, якби то! радісно засяло обличчя Олесья, та враз же очі посмутніли за недосяжною мрією, мов у казці в Івана - Царевича за „Жар - Птицею“.

А що, це вже не така неможлива річ, — подав надію чародій Люшня, — чи бачив він оте глейкувате місце на відгоріі колючим дротом загорожене? То ж там і є думка електростанцію будувати. А він думав, як!.. Обличчя поета знов просвітліло: місце то хороше! — сказав задумливо. — Що ж, хай будують, він тоді вірша напише. Слухай, Олесью! — звернувся чудним якимсь голосом що аж у глотці забулькало, Люшня до приятеля. — Що, як би й йому теж у писателі попасти? Адже це вже не така неможлива річ? Он селькор, „Око“... що вже з нього там за писака, а, дивись, друкують!..

Справді (благав), хай зробить послугу, — їй-бо, могорича не пошкоди... Знов таки — Бугаєнко... Про самого Олесья він, вже, звичайно, не каже, бо тут видко зразу, де справжній талант... не-не-не! що правда, то правда, хай не думає, що він ніби тому, що ніби-то... да-да-да! Хай не махає руками, він любить правду... Адже знов він його не день і не два (до дівчат разом бігали)... а що вже там!...

Знизав плечима, безнадійно махнув рукою.

Олесь, що весь час сидів мовчки, як і належить справжньому талантові, скромно дивився на залатаний чобіт, марно силкувався стиняти водограй красномовности Люшневої, недбало кинув, — що так селякор „Око“ — (адже він стояв вище його, мов вежа Ейфеля, проти черепахи).

Йому хоч би чим небудь — благаючи глянув на поета Люшня.

Поет поринув у глибокий задум...

Люшня шанобливо притаїв дух.

Не можна сказати, щоб лаври Бугаєнка, чи селякора збили Люшня з пантелику. Ні, він просто, вже давно відчував незрозуміле якесь натхнення, не то горіння в собі, та за роботою все ніколи були.

Ось, до речі, — незграбно, не то соромливо, простяг приятелеві зшитка, — він написав дещо, якби Олесь переглянув — чи варт йому працювати на літературній ниві (жінці, приміром, подобається його рішучий стиль, ясність думки) — ось він зараз прочитає — „Шлях до кращого життя“, — про свинарські товариства...

Та Олесь відсторонив його руку (знов мріє, глянувши на поета, подумав Люшня).

— Любий друже, — сказав йому на це поет, — я тебе дуже поважаю, дуже твій розум, ініціативу (жінко, — гукнув у сні, — яєшню Петру Даниловичу!), найбільш усіх поважаю в Славгороді (жінко, принеси квашеного кавуна з льоху!), але, як чесна людина, тобі не раджу (бив себе в груди, говорив надламаним голосом), — це така невдячна робота, така невдячна, відповідальна робота... Люшня на цім слові подумав: господи! Чи ж не звик він до відповідальної роботи? Кому ятку розібрати доручено, збудувати нову арку на Воловому майдані? — Ось ти, приміром, Завкомгоспу, — говорив далі, немов у тузі, поет, — будівництво нового життя провадиш (спасибі, в оту яму, що серед села, заборонив сміття звозити), і уяви собі — поет!.. Розумієш... воно якось не то, що не того... а якось воно того, не то що... розумієш?... ніби то незручно трохи... Це, приміром, якби взяти ну... навіщо далеко ходити? он того кабанця, що на сонці ніжитья, та запрягти його в плуга — як ти думаєш, —

К. Гордієнко

потяг би він, чи не потяг? (як поет, до того ж взагалі, філософ, Олесь любив висловлюватись метафорами)

— Так, сказав Люшня, — це ти того... може й того...

Не зважаючи на застереження, йому так хотілося стати поетом, що аж у боку кололо.

— Невже мені, — сказав він у розпачі, — лише те й робити, що весь вік будувати електростанції?

— Боронь, боже! скрикнув поет. Він зовсім не хоче його відмовляти, щоб він не ставав письменником, сказати, що ніби в нього талану нема, що він не зуміє потягти того поетичного плуга... ні, зовсім ні!.. Талант то в його є!.. та...

— Та якби не ти, Олесю, — сказав на це Люшня, — то я... то... Адже він йому допоможе? Адже в нього всі критики свої. Що йому стоїть? Адже він талановита, видатна в поетичному світі людина... всі ж його вірші читають...

Проте, Олесь із скромности, знов заборонив приятелеві хвалити свої чудові, талановиті вірші.

— Що там поезія! — недбало сказав він. — Тут, брат (скривлені риси обличчя біля його рота враз розгладилися, а натомість зібрались глибокі зморшки на чолі), сценарія скоро почну писати!

Це вже було надміру! Звиклий до всяких несподіванок, Люшня на цей раз зовсім отетерів. Дух забило йому... Захоплено кліпав рудими віями... Здивованим поглядом прилип до байдужого обличчя поета і не моргне, ніби так і треба, наче б нічого не сталося! Самовладання ж!.. Так, так... Сценарій... Ну ж і ну... Це вже через край приятель вразив його. Всього сподівався — навіть розводу з жінкою, але такого... ні!

... Незабаром приятелі в Черваня пили пиво (дев'ять пляшок стояло перед ними) за майбутній розквіт мистецтва.

ВИСТАВА В СЛАВГОРОДІ

Весна в Славгороді почалася... Ще не встиг Олесь Вишиваний написати вірша „на провесні“, як вже пригріло весняне сонце, дзвінкими струменями побігли талі сніги. „Явдоха“ скинула білу сорочку і показала голу землю (це міжнародний жіночий день війнув весною). Вбрались дерева ніжним зеленкуватим пухом, поросла земля, загомоніли ліси, гаї, журавлі курлюкали над лісами, ранковий клекіт лелеки лунко розтинав туманкувате повітря над луками, птах задумно бродив ріллею, дід Приблуда вигонив отару овець в поле, на ниви срібним водоспадом лилася пісня жайворона (весна в Славгороді ще инакше починається: досить дідові Мартину сонячного ранку на колодці лисину припекти, задумано на босі ноги

піднялася, зітхнути, глибоко, сказати „ох-хо“, а бабі Домці зашкварити анкету Окрузі — скільки вона яєць підсипала під перисту шквару — як зраз розпочнеться весна). Разом з природою віджив і люд радянський.

Все сновигало, мов у комашнику клепало, плескало, метушилось, гомоніло, наче нікому діла не було до того, що Олесь Вишиний ще не закінчив поему „на провесні“. Весна на селі — час будівничої роботи. Комгосп підпорки для яток збирається ставити, містка ремонтувати. Набрякла земля, мов дівчина коханого, жде свого орка. Рипить сонце... Земля парує... Дівчата на колодках передіть. Сонце розпалює серця. Весело шкварчить гармонія. Весна падає соком дерева. Дзвінко лунають „веснянки“ (досить ще комгоспів видати обов'язкову постанову про заборону цапові бродити на вулиці, як теж почнеться весна). Прокидається заспаний люд. Гуманки, вистави, ярмарок.

Коли на неділю в славгородському театрі призначено було виставу, що сколихнула весь Славгород, в Люшні якраз зібралася театральна кумпанія: Головня з жінкою, Птушка, Порошиха. Пообідали добре, випили теж не зле, і тепер, відчувалося, для повного задоволення бракувало якої-будь культурної розваги. Довго радились — їти чи не їти? Виявилось — в кого живіт болів, кого так нудило, лежали крижі — тому вирішили їти. Жінкам теж до вподоби припала ця думка, вони швидко прикинули, кому що вдягнути та й зразу ж збиралися.

Ще навіть не смерклося, не ваяглася пилюга за чередою, не подоїли корови, лише кури на сідало посідали, як юрбою посунув люд славгородський до театру чуття свої потішити.

У нас тут, на селі, не те, що в вас, у місті: до театру приходять лише на другу, третю дію. Де тобі, тут ще за годину-дві до вистави людом переповнена зала.

Тислося, гомоніло...

Тьмяно мигтіла лампа (в театрі не було вікон). Могутня постать Олесь Бугаєнка заставила двері — зосереджено, з цілковитим розумінням важливої місії — квитки контролював. Гармідер (сторож сельбуду), що його кучма нерозчісаного волосся мигтіла серед натовпу, дивав лад, садовив на лавки. Де лише не ставала його незграбна нога — лемент, вереск зчинявся такий, наче на кожному своїм кроці він віддавав котячі хвости.

Коли прийшла Люшнева компанія, — Гармідер прожогом метнувся, посадовив їх на другій лаві (на першій вони не захотіли), — аудиторія очима прилипла до налитих здоров'ям спин. Побачивши голі руки Люшневої жінки, Гармідер пропонував їй програму. Вона

К. Гордієнко

хвально глянула на його, мило посміхнулася, а Гармідер плюнув у жменю, сховав у кишеню гривеника. Авдиторія, споглядаючи, як метушиться щирій слуга театру, аж ніяк не могла вгамуватися. Гармідер тоді, знов, кидався наводити лад, на втіху всім. Уздрівши білу, повну шию, мов бородавками обліплена намистом, він знов пропонував програму. Новенький чоловічок зашморгнутий галстуком, що сидів біля жінки, невдоволено чмихнув: не треба. Гармідер, тоді ставши близько його, сказав рішуче:

— Ваш білет.

Тоді.

— Зніміть кашкета.

Ще:

— Посуньтесь, дайте місце.

Тоді:

— Палити цигарки воспрещается... а ще й сознательний, зневажливо кинув, дивлячись, що в руках його бінокль.

Чоловік покірливо виконував усі ці слушні розпорядження, повновида жінка ж мало не згоріла від сорому, зачувши позад себе глумливі слова:

— ...що тепер за мужчини?..

Навівши, таким чином лад, Гармідер, ущерть сповнений самоповаги, наступив зразу на кілька ніг.

— ...сказав би він так мому, то зразу б зуби позбирав,— бубонів той же голос, од якого почервоніла біла повна шия, наморщилась кремова, лискуча спина.

Парне, задушливе повітря, сперте гамором, гамом. Чоловіки кашкетами обвівали розпарені лиця своїх дам, дівчата тендітно обмахувалися хусточками, хлопці байдуже смалили цигарки. Тхнуло потом, кінським стійлом (тут колись була стайня Гнилорибова).

Люшня озирався, зустрівши знайоме лице — привітно кивав.

До вистави було ще далеко, тому кожен розважався, як міг.

В однім кутку Олесь Вишиваний читав вірші. Слухали дві голови в кучерях: комсомолка Зіна, вчителька Віра.

В другім кутку — Карась в оточенні русявих заялзених помадою голів тихесенько награвав на гармонії якийсь танець.

Біля дверей зчинилася метушня. Зчепилися два голоси: обурений якогось парубка, енергійний — Олеся Бугаєнка.

Нерви Люшневі були напружені вкрай.

Авдиторія заклопотана своїм життям, своїми чуттями і ні до кого їй не було діла.

І він, Люшня, активіст Люшня, що завжди, при всякій нагоді виявить свою корисну ініціативу, свою думку, що ніколи хвилинки

не сидить без діла — робота так і дзюрчала в руках його, вертіла Славгородом, мов вода млиновим колесом, мусив усе спокійно споглядати. Адже не дарма за такий короткий час він усплавився своєю діяльністю, придбав чималу шану населення? Кожне його слово — закон, авторитет тут. О, Славгородці вже давно митикували що в нього не аби яка голова! То ж і тепер, йому вже давно набридла ця бездіяльність та й не пасувала, аж ніяк його енергійній натурі. Він підвівся. Підвівся він — мов великий тягар життя на своїх плечах тримав. Суворим поглядом прип'яв до місця жінку, що сіпнула за рукав його — ніколи не терпів перешкод він на шляху своєму.

Аудиторія насторожено стежила за могутньою постантю, що твердим кроками до дверей простувала.

Виявилося: парубок хотів вийти, Бугаєнко — не пускав.

Це надзвичайно обурило Люшню. Людина надзвичайно енергійна, правдолюбива не лише на селі, але й у місті, Люшня, при найменшій нагоді ставав на захист покривдженого. Якби ви чули який лемент він зчиняв, коли кондуктор кому здачі копійки не дасть на трамваї, чи хто до каси без черги лізе?! Правду любив, дуже строгий був, сам любив правду то й другому не потурав.

То ж зрозуміло, що він і тепер не зміг зтерпіти такого знущання з людського права, та ще й де — в театрі.

— Товаришу, чом не пропускаєте? — рішуче напався він на нарушителя права. Той недоуміло лише кліпнув очима. — Це неправильно — відрубав Люшня. Чоловікові треба вийти, а ви не пускаєте. Ви дайте йому контромарку, він вийде, куди йому треба, бо він же не в'язень, йому треба вийти, це його право, а ви не пускаєте, — залізною логікою доводив.

Взагалі Люшня вмів поговорити. До того ж чималий промовицький хист мав він (ви ще почуєте його промову на з'їзді мисливців). Та не тільки в революційні свята, чи в інших урочистих випадках Люшня вславився, як добрий промовець (славгородці ще й досі не можуть забути великої промови на весіллі в Горкируки. Вже до чого старі баби світу забачили, а кидало в плач їх!). Скрізь своєю красномовністю він угамовував, чи то запалював люд славгородський (хто, наприклад, може забути його промови в міжнародній день кооперації, свята врожаю, жіночий день?). Баби в кооперативі за шматок ситцю заведуться, дядьки за межі не помиряться, чоловік жінку поб'є, свиня в город забреде — скрізь вогнене слово Люшневе палкі серця вгамовувало, морок душ розвіювало. На що вже впертий дід Шовковий — не хотів більше півроку податку платити. І що вже тільки не робили? — міліцію посиляли, судом страхали — вперся старий, мов корч, і не з місця! Так Люшня йому як

сказав промову, то бідний дідок аж заплакав! — Нате вам, каже, Петре Даниловичу, 27 копійок, тільки замовчіть, бо їй-бо, не видержу!

Отже, гріх сказати, щоби Люшня не мав дару слова.

На серйозне зауваження Люшневе Олесь Бугаєнко ледве спромігся дати відповідь, мовляв, — а коли вони всі захочуть вийти?

Люшня посміхнувся. А що то була за посмішка! Мало кому схотілося б, щоб з нього так посміхнулись, мало кому до вподоби припала б ця посмішка.

Ша! — в запалі раптом, скрикнув він. — Ша! Це не порядок. Це не порядок, — сказав з притиском. Скрізь, де не бував він — у Москві, Ленінграді, Севастополі, на Уралі — ніде нема такого порядку... ніде нема такого порядку! Хоче людина вийте — їй дають контромарку і вона виходить. Так ніде не роблять. Адже хлопцеві треба вийти? — Треба. Ну що він сидітиме? Хай візьме контромарку, вийде, справиться, тоді знов сяде. А вони його тут маринують. Це ж не діло!

Авдиторія з зацікавленням прислухалася до цієї полеміки. Де-хто то навіть, щоб не прогавити жодного слова, встав з місця, наблизився до дверей. Люшню оточила численна юрба і він серед неї промовляв. Молодиці, мов на голках крутилися, кричали: не застуйте! Тоді з заздрощами позирали на Клавдію, що зашаріла, скромна, аж ні трішечки не пишалась, навперекір усім жінкам, славою свого чоловіка. Вже встиг Люшня завоювати собі визначних одиумців. Та й, правду кажучи, вся юрба, що відчула захисника палкого оборонця своїх інтересів, з прихильністю стежила за його промовою — сміялася, де треба, та пирскала — на глум Бугаєнкові.

— ...Скрізь так водиться — звертався Люшня вже більш до прихильної авдиторії, що не зводила з його блискучих очей, — тільки в нас ще й досі, на лихо (густим сумом бренів йому голос) така некультурність, — зневажливо глянув на Бугаєнка.

Глибоке важке зітхання всієї авдиторії було відповіддю на ці прості, але такі правдиві, повні глибокого змісту, слова. Вдячними прихильними очима милувала авдиторія того, хто з таким завзяттям, енергією скоротив засмічене бур'яном некультурности славгородське поле. Люті погляди зненависти метала на носителя заколотів, некультурности.

— ...В Австрії так, — сказав парикмахер. Можливо, він би теж виголосив промову, що так добре запам'яталась усім його клієнтам, та шкода, для ілюстрації європейської цивілізації бракувало стертої, вузької, мов цвях, бритви і тонесенького мов бритва, бруска.

— ...В Німеччині теж так, — сказав пивовар, — коли вони в 16 році стояли, — далі не вимовив за ядухою — великий, мов бочка.

живіт, що власне й був доказом правдивості слів, та сердита жінка потягло його на місце.

— О! — красномовно наставив Люшня пальця. — Вони чули? — звертав радісне обличчя до аудиторії, що вдячно і не без гордощів поглядала на європейців. — І Славгород не без бувалих людей!

— ... так само і в Парижу! — гукнув кравець з місця та й тут сердита жінка сіпнула його за рукав (ох ці, вже, жінки) позбавивши таким чином аудиторію купи цікавих новин — як у Парижі штани шьють, про що власне славгородці мали не раз гірку можливість переконатись, на що власне в кравця були досить поважні мотиви: він зник більш шити на парижан.

Люшня повільним нахилом голови схвалював усі ці твердження, радісним оком озирає усіх, пишним усом наклав усмішку задоволення. Якесь незрима сила, що нею лише бездоганно орудують промовці та факіри, впливала на глядача, привернула всю увагу до Люшневого обличчя, що виразом своїм деригувало настроями, думками...

— ... У Варшаві то навіть контромарок не беруть, — пояснював авторитетно швець — скрізь так у театрі, кінові, цирку... коли в 10-му році...

— О! Чуєте?! — для більшого ефекту промови шевця, що надолужив, на злість жінкам, попередніх мандрівників — підкреслив Люшня, виразно озирнувшись усіх орлиним поглядом (на Бугаєнка він тепер і уваги не звертав).

Так завжди буває — маленьким струмочком починається суперечка — точиться, дзюрчить і ніхто не гадає, що розіллється вона в ціле море. Могутня сила твоя, о, людське слово!

Коли таким чином чоловіки, що їм історією назначено панувати над людською думкою, ламали сталеві списи на словесному турнірі, жінки на лавках теж не залишилися байдужі — діяльну участь брали в суперечках.

— Господи, — нахилилася кравчиха до різнички — і де мого, тільки, не носила лиха година?..

— Мій то три роки в Австрії товкся, теж чимало світа забачив, скільки то люду закордонного перестриг?..

— А мій штанів пошив...

— ... вже думала, що й не вернеться... вернувся таки на мою голову, — хто зна, чи з більшим жалем, ніж гордощами скаргилась парикмахерша.

— ... світ великий...

— ... не то, що які там небудь „Севастополі“...

Жінки виразно зирнулися. Іронічна усмішка набігла на їх поважні лиця — лоскотала дебело-зелену спину Люшневої жінки.

Чимало ще безперечно цікавих думок так добре відомих нашим жінкам, було б висловлено, та метушня біля дверей привернула знов увагу всіх.

Олесь Бугаєнко, не зважаючи на те, що проти нього повстала майже вся аудиторія, симпатії (так і літали в формі недокурків) були на боці ворога, твердо вирішив краще загинути в нерівній боротьбі, аніж скоритися, поступитися — на таку ганьбу він би ні за що не пішов (Люшня мав упертого ворога) героїчно одбивався мовляв :

— Добре вам казати, попостояли б ви на мому місці — один вийде, другий схоче...

Хто застереже себе від лихої долі? Краще б він уже мовчав, бо на це Люшня, що відчув за собою масу, чуття, думки якої він покорив палким словом, дав належну відповідь.

— Абсурд! Абсурд! Це ж абсурд! — енергійно сказав він. Похвальний шепіт аудиторії, що вирячила очі від захоплення, збудили слова ці.

Що ж на це Олесь відповів? Правда, в особі Бугаєнка Люшня мав достойного опонента — сміливого, рішучого, спритного, навіть лукавого, так що треба було сторожко пильнувати щоб запобігти несподіваному нападові. Проте, на цей раз, Люшня так припер його до стіни, що він не зумів навіть путящої відповіді дати, мовляв. —

— ...Сидів би краще та не рипався — брутально кинув у бік парубка. Слова ці викликали загальний ропіт аудиторії.

— А-а! — лиховісно впіймав його Люшня на слові, чіпко вхопився, мов кіт миші за хвіст, — так він з принципу! — саркастично всміхнувся. — Все з принципу! — сказав загрозуючо ставши в позу народнього вождя.

Аудиторія захоплено стежила за новими еволюціями свого промовця. Один лише нахаба (світ мусить довідатись про його) безперечно з низьких пристрастів, з гідким наміром не інакше — порушити авторитет славнозвісного промовця (чи багато їх на землі радянський?) засліплений заздрощами до популярності його, буркнув на всю залу (це коли аудиторія затаївши духа ловила кожне слово улюбленого діяча) порушивши молитовний спокій:

— ...що він там розкудахтався?..

Та зразу ж, мабуть, і пошкодував за свій безсоромний вчинок, коли безліч голок уп'ялись в його пухке тіло. З усіх боків пронизаний гнівними поглядами своїх сусідів — горбився, полотнів — піт дрібними краплинами виступив на чолі йому. Аудиторія уся повстала на захист свого вождя, дала належну відсіч нахабі, мовляв — людина

горло надірвала, охрипла, за правду змагаючись, за культуру, а він... а він, лисий чорт, насмілюється отаке... ображати вельмишановного промовця! Ціле страмовище! П'явка (да, то був аптекар) осоромлений, заплямований, вже давно сидів, немов подушки з кислородом чекаючи, добре запам'ятавши, як іти навперекір народній стихії, а ображена аудиторія ще довго квакала. Дехто з жінок, навіть, пригадав, як до його красуні дочки (тепер фельшарка) вночі у вікно лізли хлопці, вельмишановна жінка власноручно наймичку телющила, а почесний синок (тепер диякон) на масниці кури у батюшки покрав. Так, що в старого навіть з'явилося велике бажання прополоскати з пожарного шлангу горласті пельки купервасом. Добре попопрів старий — то ж не раз він корив себе за гарячковість.

Проте, цей ганебний випадок, аж ні трішки не похитнув твердого духу нашого промовця, не позбавив його мужности, не вивів з рівноваги, як, надаремне, сподівався ворог. Ні! Люшня навіть удав, ніби отой пашквіль не долетів до його вуха — нічого не бачив, не чув, що говорила ота мерзота, лиса погань.

Та чи належно поставився до цього ганебного випадку опонент Бугаєнко? Чи ж промайнула побіч його вуха ота нікчемна репліка? Ні! На превеликий жаль, мусимо зазначити, що наші промовці ще далеко не набули належної моральности в своїй почесній роботі. Навперекір благородству, чемності та іншим чеснотам, що так би, здавалося, пасували до постати культурного діяча, промовця, поета і чудового парикмахера, прикрашали б — Олесь Бугаєнко, навпаки, із славолюбства, недоброчинности намагався, як у найпаскудніший манір використати глупство попереднього громадянина. — Іронічна усмішка заляпала рота йому по самі вуха — так і стояв увесь час з виразом нестриманої радості на мокрому обличчі, пильно прислухаючись до гострої дискусії вже в лавах самої аудиторії, ні трохи не ховаючи свого задоволення з наглого вчинку аптекаря. Мало того, відчувши на своїм боці прихильників, він навіть набрався нахабства, кинувся в суперечку, —

— Не з принципу, мовляв, а для порядку.

Даремні були сподіванки ворога! Єдність думки розколоти йому так і не пощастило.

Ніхто, навіть, і не чхнув на згоду з його непевним твердженням. Та й не Люшню, звичайно, можна було таким казусним маніром вибити з раз завойованої міцної позиції.

Він на хвилинку примружив око, тоді, мов для благословіння, або ж збираючись убити муху — підняв руку, — мов весняний шелест трав війнував.

— ... Чшшшш... шшш...

(Глядачі напружено притихли).

Видержавши павзу, як і належало досвідченому промовцеві, що досконало збагнув мудрість полеміки, він сказав тихо, виразно, але рішуче :

— ... Чшшш!

Ефект був несподіваний. Громи реготу, блискавки сміху зливою ринули на кучеряву голову ворога, що проте, ані ж від того, до речи сказати, не засоромився, навпаки, сам сповнений веселошів, нахабно пирскнув, викликавши цим легеньке замішання на обличчі супротивника. Але на мить. Бо через хвилинку Люшня й собі весело всміхнувся широкою, добродливою усмішкою, даючи цим зрозуміти, що натяки ворога його ані трохи не обходять. Хмари сліз стояли в очах присутніх. Жодна українська комедія, що, як відомо, животи від реготу рве, не витрясла стільки сміху із славгородців, як ця мімічна сцена — безславна поразка Люшневого супротивника.

— ... У чім річ? У чім річ? — суворо напав Люшня знов на ворога, коли всі вгамувалися. Він задався однією думкою, що яскраво відбивала незламну рішучість його волі — до щенту добити супротивника, доконати його остаточно, щоб і не пікнув він — дарма, що жінка Люшнева вже давно махала хусткою в тривозі — досить! — а ворог ніби байдуже квитки контролював. — Це не по суті! Це не по суті! — твердо сказав Люшня.

Слухачі вражено зітхали...

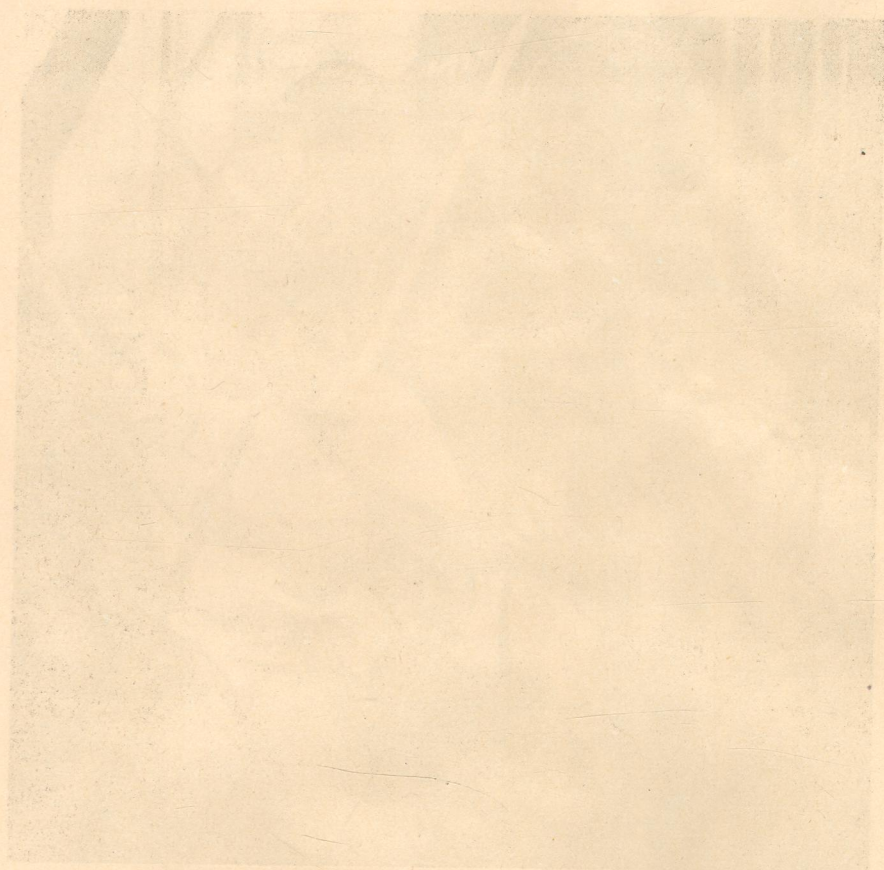
О, Люшня вмів поговорити! Люшня любив поговорити. З Люшнею приємно було поговорити. Старі люди кажуть — з добрим чоловіком поговорити — чарку горілки випити. Поговорити приємно було з Люшнею. Поговорити любив Люшня, умів — ну про що хочете, — про... про різні, усякі перспективи...

То ж думаєте, що на цім і кінець Люшневої промови. Щоб то він за промовець був? Чимало славних промовців у Славгороді. Зійдуться, бувало, — потом і радістю вилискують лица — дві з половиною години без перерви на делегатських зборах говорив — утомлено крутить головою Чичибаба, суддя (власне суддею він недавно став, до того він був адміністратором цегельні). Кривохата — на зібранні КНС — того більше. А що вже Орел на зборах членів Авіоходу про міжнародній стан! — добра господиня пуд масла зіб'є, півмітка всвни підфарбує, а він ще говоритиме! Що й казати — добрі були промовці в Славгороді! Тур говорив, здебільшого про соціялістичне будівництво — мов котлети рубав. Головні промовляв — про культурне хліборобство — слова плавно кажанами літали, а

АРМУ. Мизин А. В.

Оборона Луганську
(Деталь розпису)

Copyright © 1900
by the
Author

живе слово — мертвий ховражок. Чичибаба — про революційну за-
взятість, новий побут — говорив з більшим захопленням, ніж галушки
вистав. А що вже говорив Птушка! — кашляне — культура. Кліпне
очима — сельбуд. Що то вже за промовці були в Славгороді! Та
чи не найбільш красувався поміж ними Люшня, чи не найбільш
піддався ним і Славгород.

— ... Но! — сказав Люшня наприкінці (слухайте, слухайте!)
тут ще є маленьке „но“ (похвальний шепіт шелестом війнув поміж
слухачів). — На десятім році революції... Коли риплять старі під-
пори... а капіталістичні акули справляють свій бенкет... коли про-
летаріят буде палестину життя...

Зачудована цими словами аудиторія зацікавилася. Чи ж доводиться
говорити, яке глибоке враження справила на всіх ця промова, що
зайвий раз викрила скарбницю Люшневої красомовності. Аудито-
рія, що затаївши духа з напруженою увагою ловила ці мальовничі
слова, розтерзала б кожного, хто наслідився б перешкодити промов-
цеві, раптом, о диво! — спалахнула гамором гамом — Гармідер пі-
йшов „зайця“. Все захвилювалось, залементувало.. Вереск, регіт,
випуски: улю-лю!.. гі-гі-і... ату-у-у!.. Всі посхоплювалися
з дивом.

Отелешеного парубка Гармідер завзято тяг на розправу до
Бугаєнка. Парубок пручився: загубив квитка.

Розгорнулися нові простори для Люшневого промовницького
хвосту, та, на жаль, приятелі, жінка, що вже досить намиливалися
з його красномовства, потягли його на місце.

— ... Важко з таким народом соціалізм будувати, — глибоко
зітхнув Люшня, сів біля жінки, що захопленим поглядом милувала
світліє обличчя свого героя, дбайливо сунула йому в руку бати-
стову хусточку...

Виставу вже давно час було розпочати, проте, адміністрація все
чомусь барилася.

Як не бігав, як не метушився щирий слуга Мельпомени-Гори-
щайт-Чепуренко (що головою з одного маху десятифунтову головку
рафинаду розбиває) проте, невтомної енергії однієї людини було
не досить.

Виявилося, що героїня-революціонерка, що мусіла виявити
запал боротьби, пробудити свідомість мас, навести пролетаріят на
барикади, об'їлася кислещі і лежить хвора.

Вистава так і не відбулася.